KRAJOWA IZBA
RADCÓW PRAWNYCH

OŚRODEK BADAŃ, STUDIÓW I LEGISLACJI KRAJOWEJ RADY RADCÓW PRAWNYCH

KRAJOWA IZBA RADCÓW PRAWNYCH | ul. Powązkowska 15, 01-797 Warszawa | tel.: 22 300 86 40 | kirp@kirp.pl | NIP 5261043011

Warszawa, dnia 10 lipca 2026 r.

Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych dotycząca projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym, ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary oraz ustawy o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym oraz niektórych innych ustaw
(projekt z dnia 18 czerwca 2026 r.)

I. Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary obowiązuje w polskim systemie prawnym już od ponad dwóch dekad (w ciągu których poddawana była licznym nowelizacjom), a dane statystyczne sprzed ostatnich kilku lat prowadzą do jednoznacznego wniosku, że praktyczne funkcjonowanie tej ustawy ma w istocie marginalne znaczenie (liczba zapadłych orzeczeń o stwierdzeniu odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w latach 2016 - 2024 (I półrocze) wynosiła 52, zaś sama liczba wniosków o pociągnięcie podmiotów zbiorowych do odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary w tym samym okresie statystycznym wynosiła 97; należy przy okazji dodać, że w prezentowanym tu okresie liczba orzeczeń o nieuwzględnieniu wniosku prokuratora o pociągnięcie podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary wyniosła 18). Taki stan rzeczy wywołuje z jednej strony wyraźną potrzebę „rewitalizacji" czy „pobudzenia" tej mającej charakter represyjny formy odpowiedzialności określonych typów podmiotów kolektywnych w określonych prawnie uwarunkowaniach, a z drugiej - potrzebę wprowadzenia i uwypuklenia także elementu konsensualizmu procesowego w realizacji tej odpowiedzialności i kompensacyjnej jej funkcji poprzez rozszerzenie i uzupełnienie katalogu możliwych do zastosowania wobec wskazanych tu podmiotów środków reakcji prawnej o tzw. środki kompensacyjne, tj. obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, lub nawiązkę. Jest to zgodne z wyobrażeniem sprawiedliwości kształtowanej przez pryzmat aktualnej logiki

systemu penalnego, w ramach którego interes publiczny (karanie) w danym modelu odpowiedzialności istniejącej w sferze prawa publicznego, nie może mieć charakteru wyłącznego i niweczyć interesu prywatnego (możliwego konsensusu z jednej strony i kompensacji na rzecz pokrzywdzonego z drugiej strony), który w tym modelu również powinien być uwzględniony (nie chodzi tu jednak o wprowadzenie symetrii obu interesów, ale o zaakcentowanie komplementarności interesu prywatnego wobec wiodącego tu interesu publicznego).

II. Projekt nowelizacji, której dotyczy niniejsza opinia, w odniesieniu do sfery regulacyjnej ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary odpowiada właśnie potrzebie uwypuklenia kompensacyjnej funkcji tej odpowiedzialności. Proponuje on dodanie nowego przepisu pozwalającego na orzeczenie wobec podmiotu zbiorowego obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, lub nawiązki na zasadach określonych w art. 46 kodeksu karnego (zob. projektowany art. 9a ustawy - art. 2 pkt 1) opiniowanego projektu nowelizacji) oraz rozszerzenie zakresu instytucji wyjątkowego, fakultatywnego odstąpienia przez sąd od orzeczenia kary pieniężnej z jednoczesnym poprzestaniem na orzeczeniu - poza innymi, pierwotnie ujętymi w stosownie nowelizowanym przepisie środkami - również obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, lub nawiązki (zob. zmieniony treściowo art. 12 - art. 2 pkt 2) opiniowanego projektu nowelizacji). Orzekanie wobec podmiotu zbiorowego obowiązku naprawienia szkody czy zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na zasadach określonych w art. 46 k.k. oznacza, że będą tu miały zastosowanie adekwatne przepisy kodeksu cywilnego. W ramach art. 13 zaproponowano dodanie zdania drugiego, w którego treści znalazło się przywołanie jednostki redakcyjnej aktu prawnego - art. 43a, która również - jako projektowana - dodawana jest do ustawy poprzez niniejszy projekt noweli. Wspomniana tu projektowana regulacja art. 43a ustawy jest dość rozbudowana normatywnie i stanowi wyraz wprowadzenia do ustawy trybu konsensualnego w postępowaniu przeciwko podmiotowi zbiorowemu, wzorowanego częściowo zwłaszcza na modelu instytucji opisanej w art. 335 kodeksu postępowania karnego (tj. skazania bez przeprowadzania rozprawy na wniosek prokuratora), a częściowo, jak się wydaje, również na elementach modelu instytucji opisanej w art. 17 § 1 kodeksu karnego skarbowego (tj. na modelu instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności). Nowa propozycja

legislacyjna - w ust. 1 - umożliwia prokuratorowi, z uwzględnieniem prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego, wystąpienie do sądu z wnioskiem o wydanie wyroku stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego i orzeczenie uzgodnionych w porozumieniu z jego przedstawicielami kar i środków, o których mowa w stosownych unormowaniach ustawy, jeżeli okoliczności, wyrażające pewne uwarunkowania tej odpowiedzialności, nie budzą wątpliwości, przy czym nie ma tu zastosowania regulacja z art. 4 ustawy, w myśl której przesłankę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego stanowi fakt popełnienia czynu zabronionego, wymienionego w art. 16 ustawy, przez osobę, o której mowa w art. 3 ustawy, uprzednio potwierdzony prawomocnym wyrokiem skazującym tę osobę, wyrokiem warunkowo umarzającym wobec niej postępowanie karne albo postępowanie w sprawie o przestępstwo skarbowe, orzeczeniem o udzielenie tej osobie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności albo orzeczeniem sądu o umorzeniu przeciwko niej postępowania z powodu okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy. Z kolei w ust. 2 projektowane rozwiązanie zakłada, że sąd obligatoryjnie rozpoznaje powyżej wskazany wniosek prokuratora na posiedzeniu jawnym. Prokurator, przedstawiciel podmiotu zbiorowego i jego obrońca, pokrzywdzony i jego pełnomocnik oraz osoba, o której mowa w art. 3 ustawy, i jej pełnomocnik albo obrońca mają prawo wziąć udział w posiedzeniu. W ust. 3 projekt noweli zakłada, że sąd może uzależnić uwzględnienie porozumienia objętego wnioskiem od dokonania w tym porozumieniu przez prokuratora wskazanej przez siebie zmiany, zaakceptowanej przez podmiot zbiorowy. W ust. 4 przewiduje się możliwość odroczenia przez sąd posiedzenia, wyznaczając stronom odpowiedni termin, gdy uzna za celowe porozumienie się podmiotu zbiorowego z pokrzywdzonym co do naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. W ust. 5 i 6 nowego, dodawanego artykułu znalazły się szczegółowe kwestie dotyczące powyższego porozumienia. W ust. 7 znalazło się rozwiązanie odnoszące się do wymiaru kary pieniężnej w przypadku wydania wyroku stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego (sąd obligatoryjnie orzeka tę karę w wysokości nie przekraczającej 1,5% przychodu osiągniętego w roku obrotowym, w którym popełniono czyn zabroniony będący podstawą odpowiedzialności podmiotu zbiorowego). W ust. 8 projektodawca wskazał na ograniczenia w zakresie podstaw odwoławczych, na których możliwe byłoby oparcie apelacji od wyroku sądu uwzględniającego wniosek prokuratora o wydanie

wyroku stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego i orzeczenie uzgodnionych w porozumieniu z jego przedstawicielem kar i innych środków reakcji. W ust. 9 projektodawca określił warunek obligatoryjnego umorzenia przez sąd postępowania, w ust. 10 - kwestie fakultatywnego oraz obligatoryjnego zastosowania przez sąd instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec podmiotu zbiorowego (zob. art. 2 pkt 3) i pkt 7) opiniowanego projektu ustawy). W projektowanej nowelizacji zaproponowano również zmianę brzmienia art. 14 i 15 ustawy. W przypadku art. 14 ustawy, odnoszącego się do instytucji przedawnienia orzekania, pierwotną treść przepisu uzupełniono o dodawane w ustawie środki kompensacyjne (tj. obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, nawiązkę). Analogicznie - o wskazane środki kompensacyjne uzupełnia się treść art. 15, który z kolei odnosi się do przedawnienia wykonania wskazanych tam środków (zob. art. 2 pkt 4) opiniowanego projektu ustawy). W projekcie nowelizacji modyfikuje się również regulację odnoszącą się do zabezpieczenia majątkowego, o którym mowa w art. 26 ustawy. Treść nowego brzmienia tej regulacji stwarza możliwość wystąpienia do właściwego sądu o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu na mieniu podmiotu zbiorowego także obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznana krzywdę lub nawiązki, a więc dodawanych tu środków kompensacyjnych (zob. art. 2 pkt 5) opiniowanego projektu ustawy). Propozycje legislacyjne noweli dotyczą także treści art. 42 ustawy (dotyczy on odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu karnego wykonawczego) i jej art. 43, który wyraża instytucję zatarcie orzeczenia stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony pod groźbą kary. Stosowne modyfikacje w obu przepisach zakładają dodanie do ich aktualnych formuł redakcyjnych zestawu prezentowanych wcześniej środków kompensacyjnych (zob. art. 2 pkt 6) opiniowanego projektu ustawy).

III. Proponowane zmiany w obrębie ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym są konsekwencją zmian proponowanych w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźba kary i wiążą się z dodaniem informacji o gromadzeniu w rejestrze także danych o podmiotach zbiorowych, wobec których prawomocnie orzeczono również obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, lub nawiązkę (zob. projektowana zmiana art. 1 ust. 3 ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym - art. 1 pkt. 1) opiniowanego projektu nowelizacji), zamieszczenia w karcie

rejestracyjnej dotyczącej podmiotu zbiorowego danych również o orzeczonych wobec niego środkach kompensacyjnych, o których mowa wyżej (zob. projektowana zmiana art. 12 ust. 1b pkt 4 ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym - art. 1 pkt. 2) opiniowanego projektu nowelizacji). Z kolei drobne propozycje zmian w ustawie z dnia 13 lutego 2026 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym oraz niektórych innych ustaw obejmują inne powiązane kwestie normatywno-techniczne (zob. art. 3 pkt. 1) i 2) opiniowanego projektu nowelizacji).

IV. Zaproponowane przez projektodawcę rozwiązania nowelizacyjne w obrębie ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, mając na uwadze ich szczegółowy charakter i ideę, która legła u ich podstaw, ocenić należy pozytywnie Mogą one przyczynić się do szerszego wykorzystywania instrumentarium prawnego tej ustawy w praktyce (tj. sprawić, że odpowiedzialność ta pojawi się w większej liczbie przypadków niż ma to miejsce obecnie). Tam zaś, gdzie ta odpowiedzialność będzie realizowana z wykorzystaniem nowych możliwości, jakie stwarza tryb konsensualny, możliwe koszty ekonomiczne postępowań przeciwko podmiotom kolektywnym z założenia będą niższe (tryb konsensualny zasadniczo skraca czas postępowania, co skutkuje oszczędnościami, tak gdy chodzi o sam nakład pracy podmiotów, które w tych postępowaniach uczestniczą, jak również gdy chodzi o koszty finansowe, jakie wiążą się z tego rodzaju wymiarem sprawiedliwości i pojawiają się tak po stronie Skarbu Państwa, jak i po stronie podmiotu kolektywnego). *Last but not least* - wyraźne uwzględnienie interesu prywatnego obok interesu publicznego w modelu odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyny zabronione pod groźbą kary stanowi przejaw poszukiwania i osiągania bardziej sprawiedliwego rezultatu tej odpowiedzialności w przestrzeni społecznej, odpowiadającego wyobrażeniu sprawiedliwości, gdzie wszystkie podmioty zaangażowane w daną sprawę, mające w niej swoje interesy (państwo - karze sprawcę i przez to przywraca naruszony ład prawny oraz manifestuje dbałość o bezpieczeństwo publiczne, sprawca - oczekuje sprawnego załatwienia swojej sprawy i możliwie jak najmniej dotkliwych dla siebie konsekwencji reakcji prawnej, a pokrzywdzony - oczekuje pewnej stygmatyzacji sprawcy swej szkody lub krzywdy w wyniku zastosowania środka reakcji prawnej, a nadto - być może nawet bardziej - określonej rekompensaty uzyskanej w sprawnie przeprowadzonym postępowaniu), finalnie odnoszą korzyści. Inne skonkretyzowane propozycje nowelizacji przepisów, odnoszące się do detalicznych

zagadnień w obrębie systemu normatywnego Krajowego Rejestru Karnego, będące konsekwencją postulowanych modyfikacji na gruncie ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, także należy ocenić pozytywnie, a mając na względzie ich charakter - uznać je trzeba za nieodzowne.

Autor opinii: r.pr. dr Piotr Chrzczonowicz